

18e jaargang

nummer 3

maart 1982

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit vrijwillige bijdragen

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

I N B E L G I E G R O E I T D E S O C I A L E O N R U S T

Op 6 februari j.l. schreef de Brusselse korrespondent van *De Volkskrant*, dat in België de sociale onrust toenam, nadat gebleken was dat de centrumrechtse regering van premier Martens werkelijk ernst maakt met haar politiek van versobering en het inleveren van koopkracht. Voor de aandachtige lezer van "*Daad en Gedachte*" zal een dergelijke mededeling niet helemaal onverwacht gekomen zijn. In 't nummer van vorig jaar augustus plaats-ten wij een beschouwing van een Belgische vriend, waarin uiteen werd gezet dāt en waarom de sociale situatie in dat land steeds meer gespannen werd. Aan het slot van het bewuste opstel konstateerde hij, dat de komende tijd woelig beloofde te worden en dat zowel de ondernemers als de vakbondsbestuurders bange uren te wachten stonden.

In dit nummer van ons blad treft men opnieuw een artikel van dezelfde Belgische medewerker aan. Zijn onderwerp is ditmaal de jongste Belgische kabinetsskrisis en de maatschappelijke oorzaken daarvan. Zijn kijk daarop kan aldus worden samengevat, dat de nieuwe Belgische regering een uitweg uit de economische crisis zoekt via een grootscheepse aanval op de werkende klasse. In de loop van zijn verhandeling spreekt hij de verwachting uit dat - "met verdere fabriekssluitingen en omvangrijke loonsverlagingen in het verschiet" - de Belgische vakbeweging tot aktie zal worden gedwongen. De leiders daarvan voelen, zo schrijft hij, "reeds maanden de hete adem van de arbeiders in hun nek".

Zijn stuk, dat in zekere zin een vervolg is op het vorige opstel van zijn hand, bereikte ons eind januari, net precies te laat om nog in ons februari-nummer te worden opgenomen. Nadat het in ons bezit gekomen was deden zich in België die ernstige sociale konflikten voor die men bij lezing van het bewuste artikel als het ware reeds aan de horizon ziet opdoemen en die de analyse van onze Belgische vriend in vele opzichten bevestigen.

We noemen slechts:

- de door 't Belgisch vakverbond (onder druk van de achterban) uitgeroepen 24-uursstaking tegen de volmachtenpolitiek, waartegen de sociaaldemokratie zich niet wezenlijk verzette;
- de mars naar Brussel van de Waalse staalarbeiders, die danig uit de

hand liep en waarbij zich een opgekropte woede ontladde die veroorzaakt is door gebeurtenissen die in het artikel over de kabinetsskrisis uitvoerig uit de doeken zijn gedaan.

Wij zijn ervan overtuigd dat men 't bewuste stuk, juist tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen met des te groter interesse zal lezen. Terwille van hen die met de Belgische verhoudingen en Belgische organisaties wat minder goed vertrouwd zijn hebben wij een aantal verklarende noten toegevoegd, waarin soms ook wat moeilijke begrippen naar ons vermogen worden verklaard.

- o -

D E K R I S I S I N B E L G I E

(Van een Belgische medewerker)

Hoewel op het moment dat deze regels worden geschreven de bijzonderheden van het beleid van de nieuwe Belgische regering nog onbekend zijn, blijkt toch reeds uit allerlei feiten wat voor politiek dit kabinet van christen-demokraten en liberalen wenst te voeren. Ook uit de voorgeschiedenis valt omtrent de koers van Wilfried Martens het één en ander af te leiden. De val van de regering Eyskens is bepaald niet veroorzaakt door een zogenaamd slechte verstandhouding tussen bijvoorbeeld Brouhon van de Waalse sociaaldemokratie en de premier. De oorzaken voor de val van Mark Eyskens' kabinet moeten op sociaal-ekonomisch terrein worden gezocht.

D e v a l v a n E y s k e n s

Toen begin 1981 Martens zijn ontslag indiende en hij even later vervangen werd door zijn partijgenoot Mark Eyskens, bleek reeds hoeveel onenigheid er heerste omtrent de te voeren politiek. Martens immers wilde overgaan tot een drastische verlaging van mogelijk 5% en meer aan reële koopkracht. Met het oog daarop streefde hij naar een indexhervorming 1) en zoals mag worden aangenomen naar een (drastische?) devaluatie 2) van de Belgische frank. De vakbeweging echter, de groepering binnen de Christelijke Volkspartij die zijn sociale basis vormt, verleende hem onvoldoende steun. Binnen zijn partij en binnen de regering raakte hij dientengevolge geïsoleerd. De toenmalige partijvoorzitter Tindemans zal wel één van de laatsten zijn geweest om zijn val te verhinderen. Wat koning Boudewijn en diens entourage betreft, deze oefenden grote druk uit om de sociaaldemokratie als regeringspartner te behouden.

-
- 1) Het in België bestaande systeem van de indexatie van lonen en wedden komt neer op een koppeling van de lonen aan gemiddelde kleinhandelsprijzen. Stijgen deze, dan gaan ook de lonen met een bepaald percentage omhoog. Men zie D & G van augustus '81 blz. 2 en noot 4) op blz. 8 van hetzelfde nummer.
  - 2) Devaluatie: opzettelijke waardevermindering van het geld met het doel de ruilverhouding met het buitenland te verbeteren.

Uiteraard waren de sociaaldemokraten wel bereid tot een ingreep in de lonen. Zij weigerden echter "brutaal" op te treden. Zij bewandelden de weg van de geleidelijkheid met heimelijke loonverminderingen. Voor de sociaaldemokratie immers is het uiterst moeilijk om brutale ingrepen te doen. De arbeidersklasse toch vormt grotendeels haar politieke basis en het is gevaarlijk die klasse brutaal voor het hoofd te stoten, want daarmee riskeert zij, dat zij haar politieke basis van zich vervreemdt. De sociaaldemokraten zijn dan ook voorstanders van meer voorzichtigheid. Die verschaft hun bovendien nog het voordeel, dat zij 't naar buiten kunnen doen voorkomen dat zij de rechten verdedigen van de arbeiders en van de minstbedeelenden. Wat uiteraard in krasse tegenspraak met de waarheid is.

Desondanks toont op bepaalde tijdstippen ook de sociaaldemokratie het ware gezicht. Zo heeft bijvoorbeeld de heer Claes, die onder Eyskens minister van economische zaken was, verscheidene malen gesproken over loonsvermindering voor bedrijven die staatssteun ontvangen. Voor de praktisch faillite staalgigant *Cockerill-Sambre* noemde hij zelfs het getal van 15% als wenselijk. Ook was het nog deze regering die weigerde aan het einde van het jaar een premie te laten uitbetalen aan de arbeiders van de Cockerillwerf in *Hoboken*. En nog onder de regering Eyskens stelde de direktie van het grotendeels door de staat gecontroleerde bedrijf *Sidmar* in *Zelzate* voor om de lonen met 10% te verlagen. Met steun van de vakbonden en hulp van de lokale bondsafgevaardigden probeerde men zelfs dit aan de arbeiders op te dringen. Doordat hun verzet te groot was is dit plan mislukt.

Binnen de Belgische burgerij groeide het ongenoegen. Steeds krachtiger eiste zij brutale loonsverlagingen, vermoedelijk gekoppeld aan een devaluatie. De plannen van Martens en zijn toenmalige adjudant Van Ypersele de Stryhou werden weer uit de la gehaald.

De crisis nu werd voornamelijk door de CVP uitgelokt doordat zij Cockerill-Sambre niet op tijd aan het nodige investeringskapitaal hielp. Men stelde 't herstel steeds verder uit. Daarbij speelden ook de Europese Commissie en de Belgische bankiers een niet onbelangrijke rol. Verantwoordelijk voor de staalpolitiek in de Europese Commissie is de heer Etienne Davignon, telg uit een adelijk geslacht en door familiebanden verbonden met staalbaron Boël, met de staalholding *Arbed* in Luxemburg en zodoende ook met de Belgische *Société Générale*. Maandenlang bleef het staaldossier in de la van Davignon liggen en pas met het optreden van de nieuwe regering werd het ter hand genomen. De broodnodige Europese staalkredieten bleven op die wijze uit. Ook de banken weigerden met nieuwe kredieten over de brug te komen ofschoon zij schatten aan het staal verdienden. Dankzij de zeer hoge rentestand en de geringe inflatie in België kunnen de banken Cockerill-Sambre (en de Belgische staat erbij) als een vampier leegzuigen.

Toen de banken aan de staat - de feitelijke eigenaar van Cockerill-Sambre - steeds scherper eisen stelden, was het resultaat dat Cockerill-Sambre maar bleef aanmodderen zonder direkt uitzicht op herstel. Voor de tienduizenden Waalse staalarbeiders die er hun brood verdienen betekende dat een voortdurende onzekerheid, die zich uitte in diverse vormen van een spontaan verzet. Het waren verzetsuitingen die niet steeds door vakbondsleders als Gillon (de chef van de Luikse metaalbond) konden worden gekanaliseerd. Bevreesd dat zij hun aanhang onder de Waalse arbeiders zouden kunnen verliezen, zagen de ministers van de Waalse sociaaldemokratie (de Parti Socialiste) zich genoodzaakt op te treden. Het resultaat was een slaande ruzie binnen de regering en haar uiteindelijke val. Mark Eyskens, die

een half jaar tevoren via reportages in patronale bladen als *Trends* en *De Standaard* nog was ingehaald als *Boy Wonder* verdween van het toneel.

V o r m i n g   v a n   e e n   r e a k t i o n a i r   k a b i n e t

Ondanks duidelijk verzet van koning Boudewijn werd de sociaaldemocratie verwezen naar de oppositie. De liberalen, die zich naar uiterst rechts ontwikkeld hadden, werden binnengehaald, nadat - zoals dat in de Westeuropese vorm van het kapitalisme gebruikelijk is - verkiezingen waren gehouden.

Binnen de op solidaristische leest 3) geschoeide Christendemocratie uitte zich de economische crisis scherp. Deze partij beschikt namelijk over een arbeidersvleugel, een middenstandsvleugel, alsmede over een boeren- en een patronale fraktie. De economische moeilijkheden hebben gezorgd voor dusdanige problemen, dat deze vier groepen onmogelijk nog tot een eensgezind standpunt kunnen komen en er tussen deze frakties openlijk ruzie ontstaat. Die tussen Tindemans (boerenbond) en Martens (Alg. Cgr. Vakverbond) is er een voorbeeld van. Daar komt nog bij, dat de CVP en haar Waalse zusterpartij zich hebben vervreemd van een gedeelte van hun intellectuele basis. Veel religieuzen, katholieke intellectuelen, waren bijvoorbeeld sterk ontevreden over de houding van beide partijen ten opzichte van zaken als kernenergie, milieubeheer, El Salvador en de vredesbeweging in Europa. Al die factoren dragen bij tot een diepgaande malaise en allerlei desintegrerende 4) tendenzen.

Het openspatten van de CVP/PSC 5) leek helemaal geen utopie meer toen de verkiezingsuitslagen bekend werden. De partij verloor bijna 12% van de eerder op haar uitgebrachte stemmen en moest toezien hoe, op landelijk niveau de SP/PS 6) bijna even sterk werden. Aan de basis van de CVP/PSC werd steeds luider de roep gehoord, dat men in de oppositie moest gaan. De partijtop kon onmogelijk terstond overgaan tot de vorming van een regering en moest dus tijd zien te winnen. Intussen poogde de liberale politicus Herman Decroo onder invloed van de Belgische vrijmetselarij en met steun van PS-voorzitter Spitaels en ABVV-sekretaris 7) De Bunne een zogenaamde anti-katholieke coalitie op poten te zetten. Hierbij werd hij eveneens, al zij het voorzichtig, gesteund door het zogenaamd "linkse" dagblad *De Morgen*. De economische situatie echter maakte een dergelijk kabinet onmogelijk.

Uiteindelijk werd er toch een christendemocratisch-liberaal kabinet gevormd, dat voor de burgerij de nodige hervormingen tot stand zal brengen. Gezien de zwakke parlementaire positie van deze regering en gelet ook op de moeilijkheden binnen de CVP/PSC zal zij via volmachten het parlement voor minstens een jaar buiten spel zetten. Vanwege de plannen van deze re-

---

3) Solidarisme: een in katholieke kring bestaande maatschappijbeschouwing, die sociale tegenstellingen zoekt te overbruggen. De Pauselijke encyclieken *Rerum novarum* en *Quadragesimo anno* hebben er een belangrijke stoot aan gegeven.

4) Desintegrerend: ontbindend.

5) CVP = Christelijke Volkspartij; PSC = Parti Social Chrétien, de Waalse zusterpartij van de CVP.

6) SP = Socialistische Partij; PS = Parti Socialiste, de Waalse zusterpartij.

7) ABVV = Algemeen Belgisch Verbond van Vakverenigingen.

gering bestaat de gerechtvaardigde vrees dat de vakbondsvleugels (ACV/MOC) 8) wel eens amok zouden kunnen maken, onder de druk van hun basis wel te verstaan. Dat zou, op eendere wijze als bij een vorig christendemokratisch-liberaal kabinet, 't voortijdig einde kunnen betekenen van de pas opgetreden ploeg van Martens.

Dat dit kabinet bijna zeker als het meest reaktionaire na de tweede wereldoorlog mag worden genoemd, blijkt reeds uit vele details, al houdt de regering, zolang zij haar volmachten niet heeft haar plannen opvallend verborgen. Typerend is bijvoorbeeld 't feit dat de heer Wijnen van de doktersfederatie, de extreem-rechtse partij RAD/UDRT en het Kamerlid Nols van de racistische FDF spontaan de regering toejuichten toen haar nog maar vage plannen bekend raakten. Een ander typerend feit was de uitlating van de ACV-minister van sociale zaken Jean-Luc Dehaene in de Kamerkommissie tijdens de discussie over de volmachten. In antwoord op een vraag betreffende sociale en fiskale fraude - waarbij de vraagsteller opmerkte dat met de eerste hooguit 10 miljard gemoeid kon zijn maar met de tweede al meer dan 200 miljard - antwoordde deze bewindsman van *sociale* zaken, dat de regering van haar volmachten gebruik zal maken om wél de sociale fraude aan te pakken, maar *niet* de fiskale. Een antwoord, dat aan duidelijkheid niets te wensen overlaat.

De regering heeft niet direkt een verbetering van de ekonomie op het oog, maar bereidt een direkte aanval voor op de arbeidersklasse en op zwakke maatschappelijke groepen als bejaarden en gehandikaptten. Zij wil bijvoorbeeld de sociale zekerheid saneren door de zieken te doen betalen en niet door dokters, ziekenfondsen of de geneesmiddelenindustrie aan te pakken. Het lijkt dan ook bijna zeker dat de loonpolitiek van België's nieuwe regering tot geweldige sociale spanningen zal leiden, vooral in Wallonië, het oude industriële hart van het land, dat zwaar noodlijdend is.

De kapitaalsinvesteringen, die broodnodig zijn voor een heroriëntering van de industriële structuur in deze streek, worden niet of slechts mondjesmaat ter beschikking gesteld. Met verdere fabriekssluitingen en omvangrijke loonsverlagingen in het verschiet zullen het ABVV en het ACV vooral hier tot aktie worden gedwongen.

Vakbondsleiders als Gillon voelen reeds maanden de hete adem van de arbeiders in hun nek. Het zou niet verwonderlijk zijn indien deze Gillon, in navolging van wat zijn voorganger André Renard in 1960/61 deed, een afleidingsmanoeuvre zou organiseren om aldus het Belgische kapitalisme voor ernstiger moeilijkheden (zoals Poolse toestanden) te behoeden.

Men zal zich misschien herinneren dat twintig jaar geleden na een grote stakingsgolf, de sociaaldemokratie in 1961 tot de regering toetrad teneinde net precies die maatregelen door te voeren waartegen zij de stakingen had georganiseerd.

Dat het ABVV niet wezenlijk gekant is tegen de nieuwe maatregelen is onder meer af te leiden uit een reeks uitlatingen van Georges de Bunne, die zich over de pogingen tot loonsvermindering om deze reden kwaad maakt, dat het ABVV er geen controle over heeft. Het ABVV zal namelijk niet kunnen beoordelen of de bewuste "geschenken" aan 't ondernemersdom door de ondernemers wel op de juiste wijze worden benut. De loonsverlaging als zoda-

---

8) ACV = Algemeen Christelijk Vakverbond; MOC = Mouvement Ouvrier Chrétien, het Waalse christelijk vakverbond.

nig wordt niet bekritiseerd.

Opvallend feit bij de houding van de sociaaldemokratie ten opzichte van de regeringsplannen is, dat zij gedurende heel de periode dat deze in de Kamerkommissie aan de orde waren, het hare ertoe heeft bijgedragen de besprekingen vlot te doen verlopen. Een "merkwaardige" oppositie. Opmerkelijk is ook de houding van de regering ten aanzien van het parlement, een houding die karakteristiek is voor de werkelijke betekenis van "onze" parlementaire democratie. Vooreerst is daar natuurlijk de uitschakeling van beide Kamers voor zeker een jaar. Tekenend was het echter ook, dat tijdens de debatten over de volmachten er tot tweemaal toe geen regeringsvertegenwoordiger in het parlement aanwezig was. Vier excellenties bevonden zich op dat tijdstip op de Brusselse autosalon. Waarschijnlijk vielen daar voor hen belangrijker zaken te beleven. Er kon nauwelijks beter in het licht worden gesteld wat voor een schertsvertoning heel dat parlementaire gedoe wel is.

B e h o e d z a a m s c h i p p e r e n

Of deze regering in haar plannen zal slagen staat natuurlijk te bezien. Het lijkt weinig waarschijnlijk dat alle plannen reeds konkrete vorm hebben aangenomen en dat daarover al overeenstemming is bereikt tussen de diverse fracties van de regering is erg twijfelachtig. Het zal voor Martens dan ook behoedzaam schipperen zijn, waarbij uiteraard rekening zal worden gehouden met de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1982. Het is ook de vraag of deze regering wel zeker is van zichzelf, dat ze de juiste politiek voert voor een economisch herstel. Vast staat, dat een deflatiepolitiek 9) - met loonsverminderingen - tot grotere werkloosheid zal voeren en de werkloosheid in België vormt reeds een Europees rekord.

De binnen de burgerij heersende onzekerheid omtrent de te volgen koers leidt ertoe dat achtereenvolgens telkens andere figuren als de economische wonderdokter worden beschouwd: Van Rossem, Eyskens, Palashty en onlangs weer De Batselier. Ze komen allemaal met hun eigen tovermiddelen aandragen en ze worden, veelal kortstondig, aanbeden door bepaalde fracties van de Belgische bourgeoisie. Vrijwel onmiddellijk blijkt elk van hen te falen. De nieuwe regering zal hierop wel geen uitzondering maken.

-
- 9) Deflatie: vermindering van de geldhoeveelheid bij gelijkblijvende goederenhoeveelheid om de prijzen te doen dalen.

=====

J E G E L O O F T   W A A R A C H T I G   J E   O R E N   N I E T

Als je hoort wat er bij tijd en wijle door sommige politici in of buiten het parlement wordt opgemerkt, heb je af en toe werkelijk moeite om je oren te geloven. Op donderdag 11 februari werd in de Tweede Kamer een urenlang debat gehouden over de blokkades van de munitietreinen en over de toelaatbaarheid van dat soort akties. In dat debat verwees CPN-woordvoerder Marcus Bakker naar de spoorwegstaking van 1903 om duidelijk te maken, dat

ook sociaaldemokraten (wier politieke erfgenamen de bewuste, op ernstige ongeregelde heden uitgelopen demonstraties ten scherpste veroordeelden) het ooit aanvaardbaar hadden geacht om rollend materiaal tot strijdmiddel te maken. Die verwijzing lokte protesten uit van minister Van Thijn en van de PvdA-bordvoerder Roethof, m  ar... de *verkeerde* protesten.

Een protest zou volkomen op z'n plaats zijn geweest omdat - zoals men na kan lezen in de grondige en gedokumenteerde studie van prof. dr. A.J.C. R  ter over de spoorwegstakingen van 1903 - de sociaaldemokraten van weleer het toenmalige optreden van de arbeiders volstrekt niet zo "aanvaardbaar" hebben gevonden als Marcus Bakker scheen te menen. De sociaaldemokratische leiders waren destijds *tegen* de spoorwegstakingen en zij hebben tot 't uiterste geprobeerd de arbeiders ervan terug te houden. De drang om strijd te voeren kwam niet van de besturen maar van de leden. De sociaaldemokratische leiders vreesden het stakingswapen doch beschouwden het als hun taak de stakingsdrang der arbeiders te kanaliseren en te remmen. Toen de staking onvermijdelijk bleek namen zij de leiding om hun vat op de arbeiders te behouden en deze zo spoedig mogelijk weer in het gareel te kunnen spannen.

Van Thijn en Roethof echter vielen Marcus Bakker niet aan omdat deze slecht op de hoogte bleek van de *werkelijke* positie die zo'n tachtig jaar geleden door de sociaaldemocratie werd ingenomen, zij hielden de vergelijking met 1903 voor onjuist omdat zij op hun beurt slecht op de hoogte bleken met het werkelijk karakter van de stakingsbeweging in dat jaar. Zoals Roethof het zei: "Gewelddadige acties tegen het munitietransport kunnen niet worden vergeleken met de maatschappelijke strijd uit 't begin van deze eeuw..., schandalige toestanden kunnen niet op   en lijn worden gesteld met een soort van onschuldige sociale aktie..."

Dat de bewuste aktie van 1903 *in werkelijkheid* allesbehalve *onschuldig* was wordt bewezen door het feit, dat er terstond een speciale, tot op heden nog van kracht zijnde wetgeving werd geschapen om een herhaling ervan volstrekt onmogelijk te maken. Luttele weken na de grote spoorwegstaking werd de betekenis ervan uiterst raak als volgt getypeerd door Henri  te Roland Holst: "... deze staking was ernstige verstoring, was binnen bepaalde grenzen en voor   en dag, opheffing der burgerlijke orde." En omdat het die dag de arbeiders waren die de wet stelden aan de bezittende klasse inplaats van omgekeerd, vond mevrouw Holst, dat het anti-revolutionaire dagblad "De Standaard" de spijker op de kop sloeg toen het schreef, dat er "een krachtige poging (was) aangewend om het gezag te verplaatsen... die volkomen (was) geslaagd" al was die verplaatsing ook slechts zeer tijdelijk en gedeeltelijk. De brochure waarin dit, uitvoerig gedokumenteerde oordeel staat te lezen, hebben de heren Van Thijn en Roethof kennelijk nimmer onder de ogen gehad, zomin als zij gehinderd worden door enige kennis omtrent het oordeel van de burgerlijke pers, die in het heetst van de woelige dagen over de spoorwegstaking schreef, dat zij *de burgerlijke orde in gevaar* bracht.

Na het bovenstaande zullen onze lezers er stellig begrip voor hebben, dat wij bij het Kamerdebat over de munitietransporten onze oren nauwelijks geloofden. Het is met de historische kennis van hen die in het parlement over de arbeidersbeweging zwetsen bepaald nog droeviger gesteld dan men al vreesde; het is er zelfs n  g droeviger mee gesteld dan wij hier tot dusver hebben aangetoond. De minister namelijk betoogde, dat "*de arbeidersbeweging nog nimmer treinen heeft stopgezet*". Dat nu mag - voor Nederland al-

thans - *formeel* juist zijn, omdat de *arbeidersbeweging* nu eenmaal iets geheel anders is dan de *beweging der arbeiders*, aan de bewindsman, die van dat verschil totaal geen weet heeft, moet niettemin het gelijk worden ontzegd. Weliswaar hebben strijdende arbeiders in Nederland, anders dan door staking, geen *treinen* stopgezet, als men het begrip *treinen*, wat gezien de inhoud van het debat alleszins geoorloofd is, uitbreidt tot en opvat in de zin van *rollend materieel*, dan is er van een stopzetting daarvan in die geest als de heer Van Thijn het bedoelde, wel degelijk sprake geweest. In april 1955 hebben stakende Amsterdamse trammannen door bij de remises op de rails te gaan zitten, het onderkruipers onmogelijk gemaakt om uit te rijden. Ook toen (in 1955, in Amsterdam) ging het bepaald niet om een aktie die men *onschuldig* zou kunnen noemen. Dat werd dan ook volstrekt niet gedaan; niet door de toenmalige NVV-voorzitter Ad Vermeulen, die de modern georganiseerde trambestuurders en conducteurs tot stakingsbreking en onderkruipen trachtte te bewegen, en niet door mr. Ensing, de advocaat die namens de gemeente voor het scheidsgerecht optrad in het geding tegen een reeks ontslagen stakers. Mr. Ensing verklaarde, dat de overheid een dergelijke staking nooit kon toestaan omdat het "*in wezen een begin van de revolutie is*". Dat nu kan, het rumoer in pers en parlement ten spijt, op geen stukken na worden beweerd van de recente akties tegen het munitievervoer.

Eén dergenen die daarover in de Kamer het woord voerde, de heer Roethof, bleek van de geschiedenis van de arbeidersstrijd in het algemeen al even weinig kaas te hebben gegeten als die van de geschiedenis van de Nederlandse arbeidersstrijd in het bijzonder. "*Het is*", zo zei hij, "*in de geschiedenis van de arbeidersbeweging nog nooit voorgekomen, dat de mensen de spullen kapot sloegen.*" Alsof er niet ooit machinevernielers hebben bestaan; alsof er niet ooit het Telegraafgebouw in Amsterdam aanzienlijk beschadigd werd door woedende bouwvakarbeiders. En wat te denken van de beweging van de minister, dat arbeiders nimmer andere arbeiders in hun veiligheid hebben bedreigd? Nooit gehoord kennelijk van geweld tegen onderkruipers; nooit één regel gelezen van de verslagen der daaruit voortspruitende strafzaken; totaal onkundig van het feit blijkbaar, dat de Rotterdamse officier van justitie mevrouw Korvinus wegens bedreiging van andermans veiligheid een vervolging instelde tegen een sleepbootbemanning, die tijdens de staking van 1979 een sleepkabel probeerde stuk te varen bij een optreden tegen werkwilligen. Wie, zo luidt de voor de hand liggende vraag, zou er nu eigenlijk het domste zijn: de eerste de beste winkeldrijvende middenstander in hoofd- en hofstad, die op het eerste teken van arbeidsonrust de rolluiken voor zijn etalagevensters naar beneden laat of de bewindsman? Met het voor de hand liggende antwoord willen wij allermint beweren, dat de strijdende arbeider een moderne vandaal is, wel dat de klassenstrijd nu eenmaal niet wordt gevoerd uit diep respect voor de burgerlijke eigendom.

Op zichzelf was Marcus Bakker's vergelijking van de demonstraties tegen de munitietransporten met de spoorwegstaking van 1903 minder gek dan zijn opponenten wilden doen voorkomen. Gek was slechts wat hij daarmee beoogde. Maar het was niet het enige in zijn speech dat gek was. "*Staking*", zo betoogde hij, "*is tot nog toe altijd een minderheidsaktie geweest, waar soms grote, direkte, indirekte en kleine belangen van grote groepen door worden geschaad.*" Pal daarop sprak hij van "*duizenden keren dat een minderheid haar zaak ten koste van een schijnbelang of direkt belang van een meerderheid aan de orde stelde*". We namen er daarom met verwondering ken-

nis van omdat we tot dusver van de getalsverhouding tussen strijdende arbeiders en hun tegenstanders wier belangen worden geschaad een totaal *án*-der, ja het precies omgekeerde beeld hadden dan wat de heer Bakker ophing. In ons beeld vormde een willekeurige bedrijfsdirectie of vormden de directies van diverse bedrijven altijd een *minderheid* waartegenover de strijdende arbeiders de grote *meerderheid* vormden. Zo ziet ook Roland Holst het in haar hierboven reeds genoemde brochure 1). Daarin wijst de schrijfster erop, dat de arbeiders in de burgerlijke samenleving de talrijkste klasse, de grote massa vormen en dat derhalve de bezittende burgerij en haar vertegenwoordigers telkens wanneer zij het zogenaamde *algemeen belang* tegenover het arbeidersbelang stellen, in feite met een zinledig begrip werken. Want ten eerste kan er in een klassenmaatschappij van een algemeen belang geen sprake zijn en ten tweede is, wat voor een zogenaamd algemeen belang wordt uitgegeven, niets anders dan het belang van een minderheid, van de bourgeoisie.

Als de heer Bakker dit zou willen ontkennen, indien hij bijvoorbeeld op zou willen merken dat, om iets te noemen, stakende havenarbeiders weliswaar een grote meerderheid vormen vergeleken met de havenbaronnen, maar dat er door een havenstaking méér belangen worden geschaad dan die van hen alleen, dan houdt hij er in feite een verdeel-en-heers-theorie op na. Natuurlijk, er zouden ernstige gevaren kunnen dreigen voor de voedselvoorziening van alle inwoners. Maar wie zo redeneert gaat er in feite aan voorbij dat tegenover de bourgeoisie en haar regering *alle* arbeiders *dezelfde* belangen hebben. *Hij* legt het aksent op de daarbij vergeleken onbetekenende verschillen tussen de ene groep arbeiders en de andere. Indien de heer Bakker eraan mocht twijfelen of die verschillen tussen de diverse categorieën arbeiders, gemeten aan hun belangentegenstelling tot de heersende klasse, werkelijk zo onbetekenend zijn als wij beweren, dan zou hij zijn ogen eens de kost moeten geven aan de overkant van de Noordzee. In Groot-Brittannië kan telkens opnieuw worden waargenomen, dat een aktie in een bepaald bedrijf of in een bepaalde bedrijfstak door heel de arbeidersklasse als *haar eigen zaak* wordt beschouwd. Toen in de herfst van 1980 de Fordarbeiders in Dagenham, Halewood en andere vestigingen van deze firma de arbeid neerlegden, weigerden de spoorjongens onderdelen van Ford te vervoeren, weigerden de zeelieden ze te verschepen. Toen in 1974 de stakende mijnwerkers het op een krachtproef met de regering-Heath lieten aankomen en de kolenvoorraden bij de elektrische centrales zo sterk slonken, dat de stroomlevering stopte, toen bleek het (in meerderheid natuurlijk proletarische) publiek dat zich met kaarsjes moest behelpen toch met zijn sympathie aan de kant van zijn klassegenoten te staan. Dat de dingen bij ons wat minder duidelijk liggen dan in Engeland heeft diverse oorzaken die wij hier buiten beschouwing moeten laten. Waarom het gaat is, dat *minder duidelijk* bepaald *niet* hetzelfde is als *wezenlijk anders*.

Vanzelfsprekend heeft de kijk die Marcus Bakker op stakingen heeft niets te maken met die van mevrouw Roland Holst. Die van hem staat lijnrecht tegenover de hare, de hare - wel te verstaan - uit 1903. Wie voor deze tegenstelling, dit verschil in zienswijze, een verklaring zoekt, zal er goed aan doen te letten op de volgende passage uit Bakkers bijdrage tot

---

1) H. Roland Holst, "*De grote spoorwegstaking, de vakbeweging en de SDAP*", februari 1903.

het Kamerdebat: "... *akties die tijdelijke minderheidsbelangen lijken te dienen tegen interessen van grotere groepen, kunnen op de lange duur maatschappelijk en democratisch nut opleveren. Dat is de kunst van de democratie...*" Daarop heeft minister Van Thijn gereageerd met de konstatering, dat dit "*de verwerpelijke leer (was) van: het doel heiligt de middelen*", Maar dat was verre van een schot in de roos. Er was hier sprake van de opvatting, dat wat vandaag door een minderheid gedaan wordt en door een meerderheid wordt afgekeurd, morgen door diezelfde meerderheid als haar aanvankelijk niet begrepen belang kan of zal worden verstaan. Het is in feite de theorie van de vooruitziende blik van de *voorhoede* die het beter weet dan de kudde. Het is tevens de theorie die verkondigt, dat de beslissingen die door deze voorhoede *vóór* en *in naam van* de achterban worden genomen *demokratische* beslissingen zijn. Het is een theorie die vrijwel in precies dezelfde vorm ook door de nieuw-realistten van de PvdA en ook door minister Van Thijn zelf gehuldigd en in toepassing wordt gebracht: het is de theorie van de burgerlijke, van de parlementaire democratie.

Dat Van Thijn en Rpehof op de bodem van *deze* democratie staan behoeven wij hier niet nader uiteen te zetten. Dat ook Marcus Bakker er zich op plaatst werd door hem zelf nadrukkelijk erkend: "*Aan de vertegenwoordigende democratie, zoals die hier met het parlementaire systeem bestaat ben ik gehecht, meneer de voorzitter. Waarvoor ik hier sta te pleiten is, deze te combineren met verlangens en strijdvormen die vanuit de bevolking naar voren komen.*" Het ging in dit debat niet om voor of tegen de parlementaire democratie, maar om de vraag of met het blokkeren van de spoorbaan ook deze democratie geblokkeerd werd (zoals Roethof meende) dan wel of door het blokkeren van de munitietrein een blokkering van de democratie juist werd verijdeld dan wel opgeruimd. Het laatste betoogde met zoveel woorden de heer Bakker, die echter, waar hij van "verlangens en strijdvormen vanuit de bevolking" sprak, uitsluitend verlangens en actie-methoden van idealistische groepen (pacifisten, milieu-beschermers, feministes, e.d.) op het oog had, groepen derhalve die in de marge van de kapitalistische samenleving opereren. Op de strijd van de arbeiders doelde Marcus Bakker niet, nog minder op de zelfstandige strijdvormen die zij ontwikkelen.

Juist vanuit het gezichtspunt van de arbeidende klasse valt er op de theorie van de burgerlijk-parlementaire democratie niet weinig aan te merken en af te dingen. Maar 't viel uit de aard van de zaak niet te verwachten of te verlangen dat Roethof of Van Thijn dat zouden doen. Vandaar de "misser" van de bewindsman en vandaar dat de woordvoerder van de PvdA zich tevreden stelde met een "losse vlodder": hij wierp zijn opponent diens stalinistisch verleden voor de voeten. Deze op zijn beurt herinnerde er toen zijn tegenstander aan, dat hij ooit nog eens liberaal was geweest. De heer Roethof beaamde het grif en voegde er - wel tot niemands verwondering - aan toe, dat hij liberaal gebleven was.

Dat alles had bitter weinig te maken met de protestakties in 't noorden van het land, met de strijd van de arbeiders of met de inhoud van het debat, dat niettemin door de "*Nieuwe Rotterdamse Courant*" zonder blikken of blozen *principieel* werd genoemd.

=====

N O T I T I E S   B I J   E E N   G E S P R E K

"*Het gesprek*" heet de televisieserie van de VARA waarin, zoals de programmamakers meedelen, "demokratisering, democratie en verzorgingsstaat ter discussie staan". Op zondagavond 22 februari ging het tussen vier mannen en twee vrouwen een klein uur lang over *de politieke democratie*. Ter discussie stond met andere woorden het politieke stelsel dat zich in West-Europa heeft ontwikkeld sinds aan 't einde van de 18e eeuw de feodale verhoudingen vernietigd werden door de opkomende *bourgeoisie*. Zij is het die het huidige systeem heeft opgetrokken. Het zou zogenaamd een waarborg vormen voor *de* vrijheid, maar wat daaronder werd verstaan, was de vrijheid van de *burger*, die van de Franse *citoyen* of die van de Britse *ondernemer*. De politieke democratie kroonde de macht van de burgerlijke klasse. Het was de politieke vorm van *háár* heerschappij waarbinnen *zij* zich behaaglijk voelde en die *zij* als iets vanzelfsprekends beschouwde.

Het was typerend voor de gedachtenwisseling van de bewuste zondagavond, dat dit *klassekarakter* van de parlementaire democratie geen ogenblik ter sprake kwam, typerend maar niet verwonderlijk. Zij die voor deelneming aan de discussie waren uitgenodigd waren weliswaar *gewone* burgers in die zin dat zich tussen hen geen parlementariërs, politici of politicologen bevonden, het waren ook in deze zin inderdaad *burgers*, dat zij zonder uitzondering als leden van de burgerlijke klasse konden worden aangemerkt. Het was alsof de VARA nog eens extra haar best had gedaan om de mythe te ontmaskeren, dat ze zoiets als een *arbeidersomroep* wezen zou. Wat een arbeider over de burgerlijke democratie zou kunnen opmerken was door de organisatoren van dit programma blijkbaar als volstrekt oninteressant gehouden. Ze lieten een professor in de economie, een professor in de geneeskunde, een (vrouwelijk) professor in de ethiek, een gepensioneerde hoofdredakteur, een advocaat en een schrijfster met elkaar praten. Wat de verschillen tussen hen ook mochten wezen, nimmer werd de politieke democratie door één van hen als burgerlijke democratie bekritiseerd. Niet het wezen ervan kwam aan de orde, er werd slechts bij bijzonderheden aangeknoopt. Dat dit soms zeer belangrijke details waren verandert hieraan natuurlijk niets.

Wat de zes gesprekspartners met elkaar gemeen hadden was een duidelijk onbehagen, een bezorgdheid, een pessimisme ten aanzien van de toekomst der democratie. Zij zagen haar praktisch allemaal bedreigd door onverschilligheid en wantrouwen. Dat gold ook voor de schrijfster, ofschoon deze, merkwaardig genoeg, al direkt aan 't begin van het gesprek had opgemerkt, dat *sinds de Franse revolutie vrijheid en gelijkheid voortdurend zijn toegenomen*. Vroege critici der politieke democratie - zoals de Saint-Simon en vooral Fourier, die vrijheid en gelijkheid als niet meer dan twee droombeelden beschouwde - zouden vreemd hebben opgekeken als zij die woorden zouden hebben kunnen horen. Een eventueel aanwezige arbeider zou haar meteen "Sodemieter op!" hebben toegevoegd. Maar de drie hoogleraren, de advocaat en de journalist (van huis uit eveneens meester in de rechten) lieten geen woord van protest horen. Evenmin stelden zij - later - aan sprekerster de voor de hand liggende vraag, hoe de algemeen te konstateren twijfel ten opzichte van de democratie begrepen kon worden als het met vrijheid en gelijkheid (om van de broederschap te zwijgen) inderdaad zó was gesteld als zij gezegd had.

Ter verklaring van de steeds algemener en steeds luider wordende kritiek wees de ex-hoofdredakteur erop, dat de politieke democratie een zuiver *formele* democratie is. Maar hij bedoelde daarmee niet meer dan dat de bevolking bij het politiek gebeuren slechts in zoverre betrokken is, dat zij eens in de zoveel jaar naar de stembus wordt geroepen. Dat de burgerlijke democratie een *formele* is omdat haar een democratische *schijn* aankleeft, omdat zij met een beroep op het *algemeen* belang het burgerlijke klassebelang behartigt, dat wezenlijke punt kwam niet ter sprake en dientengevolge werd op geen enkel moment de toenemende kritiek op, 't wantrouwen of de onverschilligheid jegens de politieke democratie in verband gebracht met het verbleken van de burgerlijk-demokratische schijn.

De ekonoom in het gezelschap had, toen hij de discussie inleidde, het parlement (en soortgelijke openbare lichamen) gedefinieerd als de plaats waar beslissingen zouden worden genomen en waar - volgens de spelregels - de macht gekoncentreerd zou zijn. Een arbeider zou hem direkt hebben gevraagd of hij wel wist, dat het in de maatschappij niet om het spel maar om de knikkers gaat; of hij nu echt nooit had gemerkt, dat *macht* altijd en overal aan *rijkdom* is gekoppeld, derhalve dáár berust waar rijkdom, door middel van de produktie, wordt verworven. Maar bij de deelnemers aan het gesprek kwam iets dergelijks niet op.

De vrij jonge advocaat betoogde, dat het de democratie bepaald geen goed deed, dat de overheid hoe langer hoe meer pogingen om haar tot groter activiteit te porren, beantwoordde met geweld. Toen hem gevraagd werd dat eens toe te lichten, noemde hij een verschijnsel als 't *kraken*: een duidelijk signaal voor het falen van het woningbeleid, dat niet tot een ánder beleid voerde, maar tot politie-optreden en ontruiming. Daarop verklaarden zowel de ex-hoofdredakteur als de ekonoom, dat het minstens even dikwijls voorkwam dat de overheid, zelfs na een rechterlijke uitspraak, *niet* tot ontruiming overging. In zo'n geval, zeiden ze, is er van een ondermijning van de democratie sprake, doordat de overheid zich niet aan de regels van de *rechtsstaat* houdt.

"Kan het zijn", informeerde de hoogleraar in de geneeskunde, "dat de overheid zich soms niet aan de overeengekomen regels *kan* houden, doordat ze eigenlijk niet of niet meer passen bij de omstandigheden?" Die diagnose werd door de hoogleraar in de economie, onder het goedkeurend knikken van de juridisch geschoolde hoofdredakteur en zonder veel protest van de advocaat, met een beslist gebaar van tafel geveegd. Rechtsregels dienden naar zijn mening gehandhaafd te worden daar anders de basis onder "*onze*" rechtsstaat zou worden weggehaald. Alsof men niet zélf in burgerlijke verhandelingen over staat en recht kan lezen, dat *het recht voortdurend in ontwikkeling is*, dat *het zo dicht mogelijk moet aansluiten bij in de gemeenschap aanvaarde denkbeelden en bij de veranderende omstandigheden en dat wanneer de wetsvoorschriften (de rechtsregels) niet meer overeenstemmen met de praktijk, zij (een deel van) hun gezag zullen verliezen zodat ze door de rechtspraak aan de veranderde opvattingen kunnen worden aangepast* 1).

Het was ook de hooggeleerde medicus die van mening bleek dat een aan-

---

1) Aldus letterlijk in het in 1957 door zeven vooraanstaande juristen uitgebrachte rapport over "*Wezen en grondslagen van het recht*", waarin o.m. ook de *grenzen van de gehoorzaamheidsplicht* beknopt worden behandeld.

zienlijk aantal politieke partijen het politiek bedrijf ondoorzichtig en dus tot een onbegrijpelijke zaak maakt, waarbij om die reden niemand zich meer betrokken voelt. Hij gaf, zei hij, de voorkeur aan een 3-partijensysteem, zoals bijvoorbeeld in Engeland. O nee, zei de professor in de economie, het Engelse stelsel is het slechtste dat men zich denken kan omdat het tot *polarisatie* leidt. Niemand die hem tegenwierp dat het Britse systeem van de "loyale oppositie" in elk geval geen *politieke* polarisatie veroorzaakt en dat, voor zover er in Engeland polarisatie valt waar te nemen, het om een *sociale* polarisatie, dat wil zeggen om een verscherping van de *klassentegenstellingen* gaat. Niemand die konstaeerde, dat die klassentegenstellingen natuurlijk niet door het politieke systeem veroorzaakt zijn, maar dat juist omgekeerd het politieke systeem aan die maatschappelijke tegenstellingen zijn bepaalde structuur dankt.

De meesten van hen die aan het gesprek deelnamen wezen weliswaar het voorbeeld van de hand dat de advocaat had gegeven, zij waren het wél met hem eens dat de overheid, voor wat de uitholling van de politieke democratie betreft, niet vrijuit ging. Haar taak is de wetgeving, dat wil zeggen het opstellen van rechtsregels. Als zij daarin tekortschiet scheidt zij een fatale sfeer van onzekerheid, zoals onder andere ten aanzien van het stakingsrecht, waaromtrent duidelijkheid ontbreekt. Van de rechterlijke macht worden op dit punt beslissingen verwacht, die slechts aarzelend genomen en niet anders dan tegenstrijdig kunnen zijn doordat de juridische maatstaf ontbreekt waaraan de praktijk zou kunnen worden gemeten. Maar of het dra len van de overheid, het in de ijskast zetten van een reeds lang geleden voltooid wetsontwerp en het aarzelen van de rechterlijke macht mogelijk hieruit zou kunnen voortspruiten, dat zich in de praktijk van de arbeidersstrijd uiterst snelle veranderingen voltrekken in de richting van autonome aktie, dat alles vroegen de gesprekspartners zich niet af.

Hoe 't antwoord op deze vraag echter ook zou luiden, het zou het keiharde feit onaangetaast laten, dat arbeiders iedere wettelijke regeling en iedere vorm van stakingsrecht aan hun laars lappen, zodra zij het noodzakelijk vinden met dit strijdmiddel voor hun gerechtvaardigde eisen en voor hun belangen op te komen. Dat zou de eerste de beste aan een dergelijk gesprek deelnemende arbeider hun met ronde woorden hebben verteld. Juridische of sociologische termen zou hij natuurlijk niet gebruikt hebben. Hij zou er niettemin geen misverstand over hebben laten bestaan, dat de vraag: staken of niet staken, niet door de rechts- maar door de machtsverhoudingen wordt beantwoord. Misschien zou hij het braaf burgerlijke gezelschap daarmee ook duidelijk hebben gemaakt, dat rechtsverhoudingen in werkelijkheid niets anders zijn dan *machtsverhoudingen* en dat de door hen geprezen rechtsstaat een tegen de arbeiders gerichte *machtsstaat* is.

Nu wist niemand een bevredigend antwoord te geven op de ietwat hulpeloze vraag van de schrijfster hoe de twijfel aan en de crisis van de democratie toch wel verklaard zouden kunnen worden. Een arbeider zou iedereen uit de droom hebben kunnen helpen. Door simpelweg te verkondigen wat hem op het hart of op de tong ligt, zou hij zijn klassewaarheid tegenover hun klasseleugen hebben gesteld. Hij zou dan hebben aangetoond, dat er zomin een absolute waarheid bestaat als een absolute betekenis die aan de politieke democratie zou kunnen worden gehecht. Voor een hoogleraar, voor een schrijver of een schrijfster, voor een advocaat, ja zelfs voor de door gaans uit studentenkringen afkomstige kraker die door de ME wordt afgetuigd, houdt zij wat anders in dan voor de arbeidende klasse.

N O G   W A T   Z U L K E   O V E R W I N N I N G E N   E N   D A N . . .

Mevrouw Hanneke Jagersma uit Finsterwolde heeft haar benoeming (per 1 april) tot burgemeester van de Oost-Groningse gemeente Beerta "een enorme overwinning" genoemd. Henk Hoekstra, de voorzitter van de CPN - bij welke partij zij al acht jaar lang is aangesloten en die zij een kleine vier jaar in de Groningse Staten vertegenwoordigt - verklaarde, na het bekend worden van deze benoeming, dat hiermee voldaan was aan een democratisch recht. Die woorden laten er geen twijfel over bestaan om wat voor "overwinning" het hier gaat: in géén geval een van de arbeidersklasse..

Waar we hier mee te maken hebben is de openlijke erkenning door de heersende klasse en haar uitvoerend kommittee, dat de CPN sinds jaar en dag een partij is, die zich op de bodem van de parlementaire, dat wil zeggen van de burgerlijke democratie plaatst en waarvan voor de bestaande burgerlijke orde geen enkel gevaar te duchten is.

Hanneke Jagersma heeft dat nadrukkelijk en in het publiek bevestigd. Ofschoon de arbeidersklasse als klasse onafgebroken in botsing komt met de burgerlijke staat en zijn wetgeving, heeft zij verklaard, dat de CPN beslist niet tekort schiet wat betreft loyaliteit ten opzichte van de Nederlandse staat. "Ik zal", zo heeft ze gezegd, "de eed afleggen en ik zal me er aan houden."

Zou, informeert een verslaggever, CPN-burgemeester Jagersma bij eventuele onlusten of rellen de politie te hulp roepen om de orde te herstellen? "Als", antwoordt mevrouw Jagersma, "in dat soort situaties politie wordt ingezet, dan is dat een teken van angst van de burgemeester. Ik hoop dat ik nooit zo ver zal komen. Ik wil eerst via een gesprek proberen oplossingen te vinden."

Over wat er te gebeuren staat als dat niet lukt, als de arbeiders totaal niets voelen voor een kompromis, als ze niet van plan zijn zich door de CPN-burgemeester in de luren te laten leggen, heeft mevrouw Jagersma zich niet uitgelaten.

Ze heeft wel gezegd: "Ik ben er voor de mensen". Daar plaatsen wij een heel groot vraagteken bij; dat vinden wij nogal naïef. Naar onze overtuiging is er in een Oost-Groningse gemeente een lid van de CPN tot burgemeester benoemd, omdat de landelijke overheid ervan overtuigd is, dat een dergelijke benoeming de beste methode is om de arbeidende bevolking ter plekke in het gareel te houden. Bovendien is deze benoeming met zekerheden omkleed. In Beerta, waar de CPN 5 raadszetels van de 11 bezetten komt de burgemeester uit deze partij en zij wordt derhalve bewaakt door een meerderheid van 6 tot andere partijen behorende raadsleden. In Finsterwolde, waar de CPN de meerderheid in de raad heeft, is de situatie net omgekeerd. Daar komt een lid van de PvdA 't burgemeesterschap bekleden ofschoon "het democratisch recht" waarvan Hoekstra sprak iets anders zou verlangen.

De regering heeft het sluw bekeken en geraffineerd ingepikt. En daar komt dan natuurlijk nog bij, dat Hanneke Jagersma nimmer benoemd zou zijn als het haar met het zich houden aan de op de staatsinstellingen der heersende klasse gebaseerde spelregels geen heilige ernst zou zijn geweest.

Met een overwinning van de arbeiders (waar anders op dan op de burgerlijke orde of het ondernemersdom) heeft dat allemaal geen bliksem uit te staan.

=====